

МІЖНАРОДНІ ПЕРЕГОВОРИ ЩОДО АВСТРІЙСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ДОГОВОРУ (1945–1955 рр.)

СОЛДАТОВ О.Ю.,
аспірант
Національного
університету
«Києво-Могилянська
академія»

Стаття висвітлює перебіг переговорів щодо Австрійського Державного договору, який визначив міжнародний статус Австрійської Республіки після Другої світової війни, та аналізує позиції сторін переговорного процесу. Визначальний вплив на хід переговорів здійснювали стосунки між урядами США та СРСР, у той час як можливості австрійського уряду впливати на переговорний процес були вкрай обмежені. Проте, послідовна активність уряду Австрійської Республіки спрямована на завершення переговорів разом із урядовими змінами в СРСР та змінами міжнародного контексту призвели до підписання Договору 15 травня 1955 р.

Ключові слова: Австрійський Державний договір, міжнародні переговори, Друга Австрійська Республіка, Австрія.

Згідно з усталеною міжнародною практикою, Друга світова війна мала бути завершена рядом договорів із країнами, які зазнали поразки чи постали на їхньому місці. У випадку Австрії це мав бути не Мирний, а Державний договір, оскільки в листопаді 1943 р. на Московській конференції уряди союзних держав визнали Австрію жертвою нацистської агресії¹. Саме підписання Державного договору мало закріпити за Австрійською Республікою, територію якої у 1945 р. окупували війська США, СРСР, Великобританії і Франції, статус суверенної держави, визначити її кордони і завершити окупацію країни. Переговори щодо повоєнного облаштування Європи відбувались у Раді міністрів закордонних справ, створеній на Потсдамській конференції в липні 1945 р.².

Представляючи програму австрійського уряду в Національній Раді в грудні 1945 р., канцлер Леопольд Фігель так визначив зовнішньополітичні завдання відновленої Австрійської Республіки:

“Повернення Південного Тіролю до Австрії є блага́нням кожного австрійця. В якості другого обов’язкового завдання нашої зовнішньої політики я повинен назвати неподільність наших земель Каринтії у їхніх старих кордонах. Вільна, незалежна і демократична Австрія почувається сьогодні на основі своєї зовнішньополітичної ідеології як частина Об’єднаних Націй. Вона прагне швидко бути легітимізованою”³.

За Сен-Жерменською угодою 1919 р., підписаною між країнами Антанти і Австрійською Республікою, Південний Тіроль був переданий Італії. На початку вересня 1945 р. Тимчасовий уряд Австрії звернувся до Ради міністрів закордонних справ із проханням провести у Південному Тіролі референдум з приводу його територіальної належності⁴. 15 листопада 1945 р. Тимчасовий уряд направив окупаційній адміністрації ноту, в якій зазначив: “Повернення Південного Тіролю є ... у першу чергу питанням стабільності у Центральній Європі. Для самої Італії повернення Південного Тіролю означає формування тривалих дружніх відносин із Австрією ... Збереження цього джерела конфліктів в теперішньому стані не лише погіршить взаємини між Італією і Австрією, але й загрожуватиме існуванню незалежної Австрії”⁵.

Італійський уряд зайняв у питанні Південного Тіролю жорстку позицію. У грудні 1945 р. прем’єр-міністр Італії Альчіде де Гаспері заявив, що Австрія не має права висувати територіальні претензії. Щодо можливості проведення референдуму італійський прем’єр-міністр зазначив, що кордони держави із населенням у 45 мільйонів не можуть бути змінені через бажання меншості, яка до того ж переважно підтримувала нацистів і допомагала Гітлеру⁶. У травні і червні 1946 р. Рада міністрів закордонних справ відхилила австрійські вимоги щодо перегляду кордону з Італією⁷. Як зазначила щодо цього рішення британська газета “TheTimes”, залишивши Південний Тіроль Італії, уряди союзних держав мали намір компенсувати італійському урядові втрату колоній, а також незначні територіальні поступки на користь Франції⁸.

На початку серпня 1946 р. на Паризькій мирній конференції, де розглядалось питання Мирного договору з Італією, було представлено чотири меморандуми з вимогою проведення референдуму в Південному Тіролі. Перший меморандум – від австрійського уряду, другий – від Народної і Соціал-демократичної партій Південного Тіролю, третій – від ладинів (етнічної групи Південного Тіролю), четвертий – від вікарія діоцезу південнотірольського міста Бріксен. Після цього уряду Австрії дозволили розробити свою пропозицію щодо Італійського Мирного договору⁹.

5 вересня 1946 р. між урядами Австрії і Італії було укладено угоду, яка гарантувала німецькомовному населенню Південного Тіролю рівні із італійцями права. Німецькомовному населенню також було забезпечено право на освіту рідною мовою. Також, за цією угодою уряд Італії зобов’язався надати Південному Тіролю деяку міру автономії. Крім того, уряди Австрії і Італії домовились розвинути транспортне сполучення між австрійським і італійським Тіролем. Ця угода була включена до Італійського Мирного договору¹⁰.

Протягом 1945 і 1946 рр. питання Австрійського Державного договору не було розглянуте. Затягування підписання Державного договору викликало обурення австрійських політичних лідерів. У своїй публічній лекції в квітні 1946 р. “Австрія, Сен-Жермен і майбутній мир” президент Карл Реннер зазначив, що після Першої світової війни Австрія, будучи переможеною державою, чекала шість місяців на запрошення до Сен-Жермену, а мирна угода була підписана ще через три місяці. На думку Карла Реннера, було неприйнятним, щоб зі звільненою державою поводитися гірше ніж із переможеною¹¹. В квітні того ж року, за наполяганням міністра закордонних справ СРСР, питання Австрійського Державного договору не було включене до порядку денного Ради міністрів¹².

В червні 1946 р. Австрійське питання, однак не питання Австрійського Державного договору, було включене до порядку денного Ради міністрів закордонних справ чотирьох союзних держав. В грудні того ж року питання Державного договору було включене до порядку денного наступного засідання Ради міністрів¹³.

14 січня 1947 р. розпочала роботу нарада заступників міністрів закордонних справ, яка мала підготувати сесію Ради міністрів. За кілька днів було розроблено структуру Державного договору. Було вирішено, що він складатиметься з преамбули, політичної, військової та економічної частин. На цій нараді головним ускладнення у переговорах щодо Державного договору виявились претензії уряду Югославії. Югославський уряд вимагав від Австрії репарацій у розмірі 150 мільйонів доларів¹⁴ і висував претензії на австрійську Каринтію, разом із містами Клягенфурт і Філлях, та на частину Штирії, загальною площею більше 2500 км² з населення близько 200 тисяч чоловік¹⁵.

В січні 1947 р. міністр закордонних справ Австрії Карл Грубер у своїй статті в журналі “ForeignAffairs” зазначив: “... питання так званої південної демаркаційної лінії Каринтії ... не є територіальною проблемою. Жителі Каринтії на вільних виборах, проведених під міжнародним контролем, вже підтвердили своє бажання залишитись частиною Ав-

стрії”¹⁶. Позиція уряду Югославії щодо репарацій полягала у тому, що Австрія воювала на боці Німеччини під впливом власних політичних традицій, що австрійці активно реалізовували нацистську політику щодо поневолення слов'ян, і тому Югославія має право вимагати репарації від Австрії. Зазначений в одному з югославських меморандумів розмір репарацій становив 11 мільярдів 600 мільйонів доларів¹⁷. Свої територіальні претензії уряд Югославії обґрунтовував етнічною приналежністю населення¹⁸. Представники західних союзних держав відхилили югославські претензії, у той час, як радянський представник виступив на їхню підтримку¹⁹.

На нараді заступників міністрів в січні-лютому 1947 р. було узгоджено зміст половини статей австрійського Державного договору, які стосувалися найпростіших питань²⁰. Зокрема, було вирішено, що преамбула договору буде містити пункт про відповідальність Австрії за участь у війні. Радянський представник наполягав на формулюванні “участь на боці гітлерівської Німеччини”, у той час як представники західних держав виступали за формулювання “участь в якості частини гітлерівської Німеччини”. Західні делегати виступали за вираз, що “... Австрія не зможе уникнути певних наслідків [від участі у війні]”, тоді як радянський представник виступав за формулу “Австрія несе відповідальність”²¹. У підсумку була ухвалена форма “... участь Австрії у війні Гітлера [amHitler-Krieg]. Австрія не може уникнути певної відповідальності і тому повинна зносити відповідні наслідки”²².

У березні 1947 р. відкрилась сесія Ради міністрів у Москві. Після десяти днів роботи, на сесію було вирішено запросити представників австрійського уряду²³. В кінці березня того ж року неузгодженими залишались 7 з 16 політичних статей договору, 11 військових і 2 заключних²⁴. Найбільші ускладнення виникли із питанням про колишні німецькі активи в Австрії, на які претендував уряд СРСР. Сесія закрилась 25 квітня без суттєвих результатів. Австрійська делегація, яка прибула до Москви, провела 716 з 720 годин, які вона перебувала у російській столиці, у готельних номерах²⁵.

Розгляд питання про Австрійський державний договір було вирішено передати спеціально створеній Комісії з Австрійського договору, яка базувалась у Відні. З травня до жовтня 1947 р. Комісія провела 84 зустрічі, однак не досягла суттєвих результатів, головним чином через питання про долю німецьких активів²⁶. У жовтні 1947 р. французький представник у Комісії з Австрійського договору запропонував план врегулювання питання німецького майна. За ним, частина німецьких активів, яка

включала нафтовидобувні підприємства і майно Дунайського пароплавства, мала бути передана радянському уряду. Решта німецьких активів мала бути оцінена і зарахована до боргу австрійського уряду перед СРСР²⁷.

З лютого до квітня 1948 р. над питанням Австрійського Державного договору працювала нарада заступників міністрів закордонних справ у Лондоні. На початку березня представники чотирьох держав почали розглядати проблему німецьких активів. Представник СРСР запропонував, щоб обсяг компенсації за частину німецьких активів, якими поступається радянський уряд, становив 200 млн. доларів США, згодом – 150 млн., які мали бути виплачені протягом 6 років. Представники західних держав відмовилися обговорювати цю пропозицію²⁸.

Основна увага на цій нараді була приділена визначенню кількості нафтовидобувних і нафтопереробних підприємств, а також площ на розвідку нафти, які мали бути передані Радянському Союзу. Представник СРСР наполягав на 60 % тогочасного австрійського видобутку нафти і 60 % розвідувальних площ зі строком на видобуток – 30 років, на розвідку – 8 років, зі строком на видобуток – 25 років, а також нафтопереробних заводів з річною потужністю 420 тис. тонн, з погодженням переліку підприємств. Окрім цього, представник СРСР вимагав збільшення частини активів Дунайського пароплавства Австрії, яка мала відійти до Радянського Союзу – все Дунайське пароплавство Східної Австрії замість попередніх 25 %. Після обговорення, були прийняті радянські вимоги щодо строків на видобуток нафти і кількості нафтопереробних заводів²⁹. Однак, подальшому просуванню переговорів завадили претензії уряду Югославії до Австрії, підтримані Радянським Союзом³⁰.

В жовтні 1948 р. неузгодженими залишались вісімнадцять статей і три додатки Австрійського Державного договору³¹. На прохання австрійського уряду, переговори поновились у лютому 1949 р.³². На нараді заступників міністрів було заслухано заяву заступника міністра закордонних справ Югославії. Югославський уряд вимагав змінити австрійсько-югославський кордон на свою користь, надати політичну, економічну та культурну автономію частині Словенської Каринтії, яка належала Австрії, виплати Австрією репарацій, гарантування прав представникам хорватської та словенської національних меншин, які будуть проживати поза автономією. У відповідь на цю заяву міністр закордонних справ Австрії погодився гарантувати права хорватської та словенської національних меншин³³.

На 6-й сесії Ради міністрів закордонних справ в Парижі, яка тривала з 23 травня до 20 червня

1949 р., було узгоджено, що кордони Австрії будуть відновлені такими, якими вони були 1 січня 1938 р.. Австрійський уряд мав сплатити 150 мільйонів доларів США Радянському Союзу протягом 6 років. Австрії передадуть німецькі активи, які утримували в якості військових трофеїв, окрім Дунайського пароплавства і нафтових активів, які будуть передані Радянському Союзу згідно із пропозицією уряду СРСР від січня 1948 р. Радянський Союз отримає 100 % активів Дунайського пароплавства розташованих у Східній Австрії, за списком підприємств, який узгодять заступники міністрів закордонних справ³⁴. Влітку 1949 р. відносини між Югославією і СРСР різко погіршились, і радянський уряд відмовився від підтримки югославських претензій. Представники чотирьох держав вирішили, що Югославія отримає в якості компенсації австрійське майно на своїй території, а також, що Австрійський Державний договір буде містити статтю про гарантування прав словенської і хорватської національних меншин³⁵.

Влітку 1949 р. австрійські урядовці вважали, що Державний договір має бути невдовзі підписаний. Однак, на нараді заступників міністрів чотирьох держав, яка працювала з липня до грудня 1949 р. завершити переговори не вдалося. Неузгодженими залишались статті “Про переміщених осіб і біженців”, “Про майно Об’єднаних Націй в Австрії”, “Про передвоєнні борги Австрії”, “Про повоєнні борги Австрії”. В останній статті було неузгодженим питання виплати Австрією компенсації Радянському Союзу за допомогу надану після завершення війни³⁶. Про необхідність цієї компенсації радянські представники згадали тоді, коли здавалося, що переговори про Державний договір добігали кінця³⁷.

З березня до травня 1950 р. тривала нарада заступників міністрів закордонних справ чотирьох держав в Лондоні. 26 квітня радянський представник заявив про невиконання австрійським урядом положень Контрольної угоди про денацифікацію і демілітаризацію, про необхідність заслухати доповідь представника австрійського уряду з цього приводу. Також радянська сторона висловила вимогу додати до Державного договору пункт, за яким австрійський уряд зобов’язується розпустити всі організації фашистського типу, які знаходяться на території Австрії та інші, діяльність яких суперечить політиці Об’єднаних Націй та має на меті позбавити громадян їхніх демократичних прав, а також не припускати існування та діяльності таких організацій під загрозою покарання. У відповідь на цю заяву представники західних держав зазначили, що подібні питання слід розглядати в Союзницькій Раді у Відні, проте радянський представник продов-

жив наполягати, через що засідання було перервано³⁸.

4 травня 1950 р. заступник міністра закордонних справ СРСР Зарубін заявив, що “... говорити про затягування Радянським Союзом підготовки і підписання договору з Австрією ... не мають права представники США, Англії і Франції, уряди яких порушують раніше підписані ними договори, як, наприклад, Мирний договір з Італією стосовно Трієста”³⁹. Через цю заяву роботу наради було перервано до 22 травня. Представники західних держав і СРСР звинуватили один одного у затягуванні роботи над Державним договором. У відповідь на заяву західних представників про те, що питання Трієста не стосується Австрійського Державного договору, радянський представник зазначив: “Грубе порушення трьома західними державами своїх обов’язків стосовно Трієста не дають жодної упевненості ... що уряди США, Англії і Франції будуть виконувати і договір з Австрією”⁴⁰. Після цього радянський представник запропонував перервати засідання до відповіді західних держав на ноту уряду Радянського Союзу від 20 квітня 1950 р., яка стосувалася Трієста. Після цього засідання переносилось кілька разів, проте радянський уряд не змінював своєї позиції, через що робота над Австрійським Державним договором фактично зупинилась до 1953 року.

Радянському уряду було не вигідно завершувати окупацію Австрії на початку 1950-х рр.. Мирні договори із Угорщиною і Румунією передбачали, що радянські війська будуть відкликані з цих країн, коли зникне потреба охороняти лінії комунікацій радянських окупаційних військ у Австрії. Таким чином, підписання Австрійського Державного договору у 1949-1954 рр., до створення Організації Варшавського договору, означало для СРСР суттєве зменшення впливу у Центрально-Східній Європі. Крім того, окупація Австрії створювала для Радянського Союзу економічні переваги. Використовуючи колишні німецькі активи в Австрії, уряд СРСР отримував близько 75 мільйонів доларів щороку⁴¹. Також, слід врахувати зв’язок Австрійського і Німецького питань, щодо якого Джордж Кеннан, експерт американського уряду з Радянського Союзу, зазначив у 1952 р.: “...їхня [радянська] позиція в Австрії являє собою карту у їхніх руках, яку вони можуть забажати використати у фінальній фазі врегулювання Німецького питання”⁴². Однак, у “найхолодніший” час Холодної війни, а саме під час Корейського конфлікту, Сполучені Штати також не були зацікавлені у завершенні окупації Австрії, оскільки вважали її нездатною стримати натиск комуністів⁴³.

Після того, як Радянський Союз відмовився

взяти участь у конференції міністрів закордонних справ, яка розпочалася 21 січня 1952 р., представники західних держав ухвалили декларацію, в якій висловили своє занепокоєння позицією Радянського Союзу в Австрійському питанні⁴⁴. 13 березня 1952 р. представники трьох держав передали на розгляд радянському уряду скорочену форму Державного договору, яка складалася з восьми статей⁴⁵. Цей варіант договору був розроблений у Держдепартаменті США⁴⁶. Він був використаний, аби зберегти ініціативу у переговорах щодо Австрії на боці Заходу, і сконцентрувати усю провину за затримку у підписанні Державного договору на Радянському Союзі⁴⁷. Замість 59 статей договору, уряду СРСР запропонували підписати договір з восьми статей загального змісту, без згадки про компенсацію за німецькі активи⁴⁸.

Радянський уряд відповів на цю пропозицію в ноті від 14 серпня 1952 р., в якій відхилив скорочений варіант Державного договору та заявив, що готовий продовжити переговори щодо основного проекту Державного договору⁴⁹. Однак, на пропозицію урядів трьох західних держав надіслати представників для обговорення, 29 вересня 1952 р. радянський уряд відповів, що перед тим, як переговори про Державний договір будуть поновлені, скорочена форма Договору має бути відкликана⁵⁰.

В липні 1952 р. австрійський уряд надіслав усім державам-членам ООН меморандум, присвячений Австрійській проблемі, який містив проекти повної і скороченої форм Державного договору. В цьому меморандумі було зазначено, що припинення окупації Австрії не потребує ухвалення Державного договору. Міністр закордонних справ Австрії доктор Карл Грубер поїхав до Бразилії, щоб домогтися підтримки місцевого уряду, для того, аби підняти питання Австрійського Державного договору перед Генеральною Асамблеєю ООН. Крім того, австрійські агенти вели переговори із урядами Індії і Швеції щодо того ж питання⁵¹.

Ініціатива австрійського уряду була підтримана урядом Бразилії і до порядку денного Генеральної Асамблеї ООН було включене "Питання про звернення до держав, які підписали Московську декларацію від 1 листопада 1943 р., з метою скорішого здійснення їхніх намірів щодо Австрії"⁵². Радянський уряд відреагував на цю ініціативу заявивши, що "... питання Державного договору з Австрією ... згідно зі статтею 107 Статуту ООН, не підлягає розгляду в Організації Об'єднаних Націй ... радянська делегація не братиме участь у розгляді цього питання ... Радянський Союз, звісно, не буде визнавати жодної законної сили за будь-якими резолюціями, які можуть бути ухвалені Асамблеєю в результаті обговорення цього питання"⁵³.

20 грудня 1952 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію, в якій закликала уряди чотирьох держав зробити нові спроби для узгодження і підписання Австрійського Державного договору, та якнайскоріше завершити окупацію Австрії⁵⁴. 12 січня 1953 р. уряди трьох західних держав направили радянському уряду ноту, в якій звернули увагу на резолюцію Генеральної Асамблеї ООН та заявили про намір якнайшвидше скликати нараду представників урядів чотирьох держав для обговорення Австрійського Державного договору⁵⁵. 6 лютого 1953 р., вперше після грудня 1950 р., відбулася зустріч представників урядів чотирьох держав для обговорення Австрійського Державного договору, двісті шістьдесятя за загальних рахунком. На ній радянський представник продовжив наполягати на відкритті скороченої форми Договору, через що переговори припинилися⁵⁶. В червні 1953 р. радянський уряд за посередництвом Індії повідомив про те, що вважає відмову Австрії від приєднання до військових союзів необхідною умовою для підписання Державного договору⁵⁷. 17 серпня 1953 р. західні держави відкликали скорочену форму Державного договору⁵⁸.

Радянський Союз взяв участь у конференції міністрів закордонних справ чотирьох держав, яка відбувалась у Берліні з 25 січня до 18 лютого 1954 р.. На ній міністр закордонних справ СРСР В'ячеслав Молотов заявив, що радянський уряд готовий негайно підписати Австрійський Державний договір за двох умов, а саме, щоб "... Австрія взяла на себе зобов'язання не брати участь у будь-яких військових угрупованнях, спрямованих проти інших держав, які брали участь у війні проти гітлеризму і за звільнення Австрії, і щоб територія Австрії не надавалась для створення іноземних військових баз". Крім того, радянський міністр заявив, що до Державного договору має бути доданий пункт, за яким, у зв'язку із затримкою укладення Мирного договору з Німеччиною, окупація Австрії може бути продовжена після підписання Державного договору⁵⁹. Уряди трьох західних держав, а також уряд Австрійської Республіки, представники якого брали повноцінну участь у конференції, відмовились прийняти цю пропозицію. У той же час було погоджено, що австрійський уряд надасть СРСР компенсацію за німецькі активи у формі поставок товарів, а не виплатою американських доларів⁶⁰.

Відновленню переговорів посприяли урядові зміни в Радянському Союзі, в результаті яких до влади прийшла команда Хрущова – Булганіна. 8 лютого на сесії Верховної Ради СРСР в доповіді "Про міжнародне становище та зовнішню політику уряду СРСР" міністр закордонних справ В'ячеслав Молотов зазначив, що радянський уряд вважає не-

виправданою будь-яку подальшу затримку у підписанні Австрійського Державного договору. Він зазначив, що "... при укладенні Державного договору ... має бути знайдене таке рішення, яке виключало би можливість здійснення Німеччиною нового аншлюсу Австрії ... У цьому випадку вивід військ чотирьох держав може бути здійснений не дочекавшись укладення Мирного договору з Німеччиною". Крім того, міністр закордонних справ СРСР повторив вимогу щодо неприєднання Австрії до військових союзів, висловлену на Берлінській конференції, і запропонував якнайшвидше скликати нараду представників чотирьох держав⁶¹. У відповідь на це австрійський уряд 14 березня заявив, що вітає усі заходи, які забезпечують австрійську незалежність, і що неодноразово заявляв про відсутність намірів приєднатись до військових союзів і надавати свою територію для створення іноземних військових баз⁶².

Ідея про нейтральний міжнародний статус уже давно існувала у середовищі політиків Другої Австрійської Республіки. 19 грудня 1945 р. у своїй звітній промові перед Національною Радою тоді ще канцлер Карл Реннер висловив прагнення звернутися до міжнародного захисту австрійського суверенітету в якості альтернативи політиці приєднання до військово-політичних блоків. Нейтральну міжнародну позицію підкреслював і наступний канцлер Леопольд Фігель у своїх урядових заявах⁶³. У 1951 р. Альфред Малета, який тривалий час обіймав посаду президента Національної Ради висловився таким чином: "Яким шляхом некомуністична Австрія зможе отримати від світової комуністичної держави № 1 Державний договір? – Тільки шляхом суворого нейтралітету по відношенню до усіх сторін"⁶⁴.

29 березня 1955 р. австрійського канцлера Юліуса Рааба просили до Москви. Він разом із урядовою делегацією прибув туди 11 квітня, де отримав обіцянку р радянського уряду вивести окупаційні війська до 31 грудня, за умови нейтрального статусу Австрії. В результаті переговорів 12-15 квітня був ухвалений меморандум, в якому зазначалося, що уряд Австрії підготує декларацію у формі, яка накладе міжнародне зобов'язання на Австрію дотримуватись нейтралітету того ж роду, якого дотримується Швейцарія. Ця декларація мала бути затверджена Національною Радою Австрії після ратифікації Державного договору. Зі свого боку, радянський уряд заявив про готовність негайно підписати Австрійський Державний договір та взяти участь у гарантуванні чотирма державами недоторканості австрійської території. Окрім цього, уряд СРСР передав австрійському урядові нафтові підприємства та активи Дунайської судноплавної компанії розташовані в Східній Австрії, а австрійський

уряд зобов'язався забезпечити поставки австрійських товарів до СРСР на загальну суму 150 мільйонів американських доларів, по 25 мільйонів на рік⁶⁵.

На фінальній фазі переговорів про Державний договір у травні 1955 р. був підписаний ряд двосторонніх угод між урядом Австрії і західними державами, які гарантували захист інтересів приватних нафтовидобувних компаній. Ці договори були заздалегідь таємно підготовані на випадок підписання Австрійського Державного договору, а їхній зміст відповідав змісту статей 42 "Про власність Об'єднаних Націй в Австрії" і 48 "Про борги" Державного договору⁶⁶. Для урядів західних держав зручнішим було врегулювати ці питання таємно, ніж виносити їх на публічні переговори із представниками радянського уряду.

В першій половині травня відбулася конференція представників урядів чотирьох держав та Австрії у Відні, яка завершилась 15 травня підписанням Державного договору. З преамбули Договору було вилучене формулювання про відповідальність Австрії за розв'язання війни, також було скасоване обмеження щодо чисельності австрійської армії. Договір складався з 9-и частин, 2-х додатків і 5-и списків. В частині 1 були вміщені основні політичні та територіальні положення, зокрема в статті 2 було зазначено, що союзні держави будуть поважати незалежність Австрії. Згідно зі статтею 3 союзні держави зобов'язалися включити в Німецький Мирний договір положення, які забезпечать визнання Німеччиною суверенітету та незалежності Австрії.

В статті 4 йшлося про заборону економічного і політичного приєднання до Німеччини. Стаття 7 гарантувала права хорватської та словенської національних меншин. Частина 2 була присвячена основним військовим положенням і засадам авіації. Частина 3 врегулювала питання виведення збройних сил союзників, частина 4 торкалася наслідків війни (зокрема стаття 22 – про німецьку власність). Частина 5 стосувалася майна, прав і інтересів Об'єднаних Націй і національних меншин, а також австрійського майна на території союзників (майно мало бути повернене, за винятком розташованого в Югославії). Частини 6 та 7 були присвячені економічним проблемам, частина 9 – процесу ратифікації договору австрійським парламентом⁶⁷. 26 жовтня 1955 р. останні солдати окупаційних військ залишили територію Австрії і австрійська Національна Рада ратифікувала конституційний закон про державний нейтралітет.

Перебіг переговорів щодо Австрійського Державного договору, який мав юридично оформити відновлення Австрійської Республіки як суверенної держави, у визначальній мірі залежав від зовнішньої політики чотирьох держав – США, Великоб-

ританії, Франції та СРСР. В абсолютній більшості консультацій щодо підготовки Державного договору, австрійський уряд участі не брав. У перші повоєнні роки на шляху до підписання Державного договору стояли територіальні суперечки Австрії із Італією та Югославією. У розв'язанні цих питань австрійський уряд брав активну участь. Інтереси держав-переможниць в Італії зумовили вирішення питання Південного Тіролю на користь італійського уряду. Територіальні претензії Югославії залишались нездоланною перешкодою у переговорах про Державний договір, поки стосунки між СРСР і Югославією не погіршилися, в результаті чого

югославський уряд відмовився від претензій.

Хоча майже всі статті Державного договору були узгоджені у 1949 р., тоді підписання Державного договору було недопущене урядом Радянського Союзу, і у наступні чотири роки переговори були заблоковані урядами СРСР і США через власні політичні інтереси. Зі свого боку австрійський уряд робив усе, щоб Австрійське питання не було “непомічене або забуте”⁶⁸. Зміни у стосунках двох наддержав та ініціативи австрійського уряду у 1952-1955 рр. відкрили шлях до підписання Австрійського Державного договору.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ СССР-Австрия 1939-1979 гг. Документы и материалы. – М.: Издательство политической литературы, 1980. – С. 15.
- ² ForeignRelationsoftheUnitedStates. Diplomatic Papers. 1945. The Conference of Berlin. Volume II. – Washington: United States Government Printing Office, 1960. – P. 1500.
- ³ Dokumentation zur Österrecihischen Zeitgeschichte. 1945-1955. – Wien-Munchen: Jugend und Volk, 1975. – S. 257.
- ⁴ Там само. – S. 185.
- ⁵ Там само. – S. 186.
- ⁶ Там само. – S. 186.
- ⁷ ForeignRelationsoftheUnitedStates. Diplomatic Papers. 1946. Council of Foreign Ministers. Volume II. – Washington: United States Government Printing Office, 1970. – P. 203, 597.
- ⁸ Dokumentation zur Österrecihischen Zeitgeschichte. 1945-1955. – Wien-Munchen: Jugend und Volk, 1975. – S. 194.
- ⁹ Тамсамо. – S. 202.
- ¹⁰ Hiscocks R. The Rebirth of Austria. – London – New York – Toronto: Oxford University Press, 1953. – P. 191.
- ¹¹ Там само. – P. 24.
- ¹² Dokumentation zur Österrecihischen Zeitgeschichte. 1945-1955. – Wien-Munchen: Jugend und Volk, 1975. – S. 359.
- ¹³ Там само. – S. 359-360.
- ¹⁴ Hiscocks R. The Rebirth of Austria. – London – New York – Toronto: Oxford University Press, 1953. – P. 191.
- ¹⁵ Dokumentation zur Österrecihischen Zeitgeschichte. 1945-1955. – Wien-Munchen: Jugend und Volk, 1975. – S. 362.
- ¹⁶ Gruber K. Austria Infelix // Foreign Affairs Vol. 25. January 1947. –P. 236.
- ¹⁷ Dokumentation zur Österrecihischen Zeitgeschichte. 1945-1955. – Wien-Munchen: Jugend und Volk, 1975. – S. 363.
- ¹⁸ Hiscocks R. The Rebirth of Austria. – London – New York – Toronto: Oxford University Press, 1953. – P. 193.
- ¹⁹ Dokumentation zur Österrecihischen Zeitgeschichte. 1945-1955. – Wien-Munchen: Jugend und Volk, 1975. – S. 374.
- ²⁰ Вадьдхайм Курт Австрийский путь. – М.: Прогресс, 1976 – С. 73.
- ²¹ Dokumentation zur Österrecihischen Zeitgeschichte. 1945-1955. – Wien-Munchen: Jugend und Volk, 1975. – S. 371.
- ²² Там само. – S. 375.
- ²³ Там само. – S. 379-381.
- ²⁴ Там само. – S. 381.
- ²⁵ Hiscocks R. The Rebirth of Austria. – London – New York – Toronto: Oxford University Press, 1953. – P. 194.
- ²⁶ Там само. – P. 193-194.
- ²⁷ Dokumentation zur Österrecihischen Zeitgeschichte. 1945-1955. – Wien-Munchen: Jugend und Volk, 1975. – S. 393.
- ²⁸ Внешняя политика Советского союза 1948 год. Документы и материалы, Часть первая. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1950. – С. 412-417.
- ²⁹ Там само. – С. 417.
- ³⁰ Hiscocks R. The Rebirth of Austria. – – – : Press, 1953. – P. 195.
- ³¹ ForeignRelationsoftheUnitedStates. Diplomatic Papers. 1948, Volume II. – : Government Printing Office, 1973. – P. 1514-1535.
- ³² Hiscocks R. The Rebirth of Austria. – – – : Press, 1953. – P. 195.
- ³³ Внешняя политика Советского союза 1949 год. Документы и материалы. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1953. – С. 237.
- ³⁴ Там само. – С. 113.
- ³⁵ Hiscocks R. The Rebirth of Austria. – – – : Press, 1953. – P. 193.

- ³⁶ Dokumentation zur Österreichischen Zeitgeschichte. 1945-1955. – Wien-München: Jugend und Volk, 1975. – S. 420.
- ³⁷ Bischof G. “Recapturing the Initiative” and “Negotiating from Strength”: The Hidden Agenda of the “Short Treaty” Episode // Der Österreichische Staatsvertrag 1955. Internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität. – Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005. – S. 230.
- ³⁸ Внешняя политика Советского союза 1950 год. Документы и материалы. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1953. – С. 622-624.
- ³⁹ Там само. – С. 625.
- ⁴⁰ Там само – С.629.
- ⁴¹ Bischof G. “Recapturing the Initiative” and “Negotiating from Strength”: The Hidden Agenda of the “Short Treaty” Episode // Der Österreichische Staatsvertrag 1955. Internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität. – Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005. – S. 239.
- ⁴² Цит. за Bischof G. “Recapturing the Initiative” and “Negotiating from Strength”: The Hidden Agenda of the “Short Treaty” Episode // Der Österreichische Staatsvertrag 1955. Internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität. – Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005. – S. 219.
- ⁴³ Bischof G. “Recapturing the Initiative” and “Negotiating from Strength”: The Hidden Agenda of the “Short Treaty” Episode // Der Österreichische Staatsvertrag 1955. Internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität. – Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005. – S. 222.
- ⁴⁴ Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. 1952-1954, Volume VII, Part 2. – : Government Printing Office, 1986. – P. 1718.
- ⁴⁵ Там само. – P. 1748.
- ⁴⁶ Bischof G. “Recapturing the Initiative” and “Negotiating from Strength”: The Hidden Agenda of the “Short Treaty” Episode // Der Österreichische Staatsvertrag 1955. Internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität. – Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005. – S. 237.
- ⁴⁷ Там само. – S. 238.
- ⁴⁸ Там само. – S. 237.
- ⁴⁹ Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. 1952-1954, Volume VII, Part 2. – : Government Printing Office, 1986. – P. 1777.
- ⁵⁰ Там само. – P. 1784.
- ⁵¹ Там само. – P. 1774.
- ⁵² Там само – P. 1793.
- ⁵³ СССР-Австрия 1939-1979 гг.. Документы и материалы. – М.: Издательство политической литературы, 1980. – С. 43-48.
- ⁵⁴ Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. 1952-1954, Volume VII, Part 2. – : Government Printing Office, 1986. – P. 1823.
- ⁵⁵ Там само. – P. 1827.
- ⁵⁶ Там само. – P. 1831.
- ⁵⁷ Dokumentation zur Österreichischen Zeitgeschichte. 1945-1955. – Wien-München: Jugend und Volk, 1975. – S. 438.
- ⁵⁸ Foreign Relations of the United States. Diplomatic Papers. 1952-1954, Volume VII, Part 2. – : Government Printing Office, 1986. – P. 1881.
- ⁵⁹ СССР-Австрия 1939-1979 гг.. Документы и материалы. – М.: Издательство политической литературы, 1980. – С. 51-52.
- ⁶⁰ Вадьдхайм Курт Австрийский путь. – М.: Прогресс, 1976 – С. 77.
- ⁶¹ СССР-Австрия 1939-1979 гг.. Документы и материалы. – М.: Издательство политической литературы, 1980. – С. 54-55.
- ⁶² Там само.– С. 58.
- ⁶³ Вадьдхайм Курт Австрийский путь. – М.: Прогресс, 1976. – С. 71-72.
- ⁶⁴ Там само. – С. 88.
- ⁶⁵ СССР-Австрия 1939-1979 гг.. Документы и материалы. – М.: Издательство политической литературы, 1980. – С. 60-64.
- ⁶⁶ Bischof G. “Recapturing the Initiative” and “Negotiating from Strength”: The Hidden Agenda of the “Short Treaty” Episode // Der Österreichische Staatsvertrag 1955. Internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität. – Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005. – S. 231-232.
- ⁶⁷ Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. – Выпуск XVII и XVIII. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1960. – С. 35-67.
- ⁶⁸ Bischof G. “Recapturing the Initiative” and “Negotiating from Strength”: The Hidden Agenda of the “Short Treaty” Episode // Der Österreichische Staatsvertrag 1955. Internationale Strategie, rechtliche Relevanz, nationale Identität. – Wien: Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005. – S. 236.

Soldatov O.Y. The International Negotiations on the Austrian State Treaty (1945–1955) / National University of Kyiv-Mohyla Academy.

The article highlights a course of negotiations concerning the Austrian State Treaty, which defined an international status of the Austrian Republic after the Second World War, and analyzes positions of negotiations' participants. Relations between governments of the USA and the USSR made a determinative impact on the course of negotiations; meanwhile, capacities of the Austrian government to influence the negotiation process were utterly limited. Nevertheless, consisted activities of the Austrian Republic's government directed on finishing the negotiations together with governmental changes in the USSR and changes of the international context resulted in signing the Treaty on May 15, 1955.

Keywords: Austrian State Treaty, international negotiations, Second Austrian Republic, Austria.

Солдатов А.Ю. Международные переговоры об Австрийском Государственном договоре (1945–1955 гг.) / Национальный университет «Киево-Могилянская академия».

Статья освещает ход переговоров касательно Австрийского Государственного договора, который определил международный статус Австрийской Республики после Второй мировой войны, и анализирует позиции сторон переговорного процесса. Определяющее влияние на ход переговоров оказывали отношения между правительствами США и СССР, в то время как возможности австрийского правительства влиять на переговорный процесс были крайне ограничены. Однако, последовательная активность правительства Австрийской Республики, направленная на завершение переговоров вместе с правительственными изменениями в СССР и изменениями международного контекста привели к подписанию Договора 15 мая 1955 г.

Ключевые слова: Австрийский Государственный договор, международные переговоры, Вторая Австрийская Республика, Австрия.

Стаття надійшла до редколегії 24.09.2012

Прийнята до друку 23.10.2012